

Medborgerligt deltagande – demokratisk kvalité?

En fallstudie av den demokratiska processen i Lomma
kommuns medborgarpanel

Abstract

It seems like Swedish municipalities are dominated by beliefs that all citizen participation is good for the development of local democracy. A critic of this certainty is rising among Swedish scholars of political science. However, a critic with an ambition of such generalization is harsh. Different democratic projects contains different qualities and thereby diverse problems in the democratic process. If these democratic problems within the process can be recognized, a deeper understanding can be found and in the prolongation a strengthening of the democracy.

This essay examines the democratic process of Lomma municipality's democratic project of citizen participation. This is accomplished by using an analyzing-tool constructed from the ideal of deliberative and participatory democracy theory. The empiric study is carried through by using direct observations and interviews with local politicians and civil servants.

The result of the essay is unexpectedly positive due my prejudice, the municipality's purpose and goal of the democratic project. Nevertheless the participatory process can't be defined as democratically optimal given the ideal criterions of the analyzing -tool. However, my recognition of the democratic process is relatively positive and a study of the projects future ability of democratization in the municipality would be of interest.

Keywords: citizen, participation, deliberative, democracy, process,

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
1.1	Problematisering och syfte.....	1
1.2	Frågeställningar.....	2
1.3	Förförståelse.....	2
1.4	Metod, material och begränsningar.....	3
1.5	Disposition.....	4
1.6	Metateoretisk föreställning och metodologiska överväganden.....	5
2	Demokratiteori.....	6
2.1	Heterogena demokratiteorier – olika demokratiska värden.....	6
2.2	Föreställning om den ideala demokratin.....	7
2.2.1	Övergripande mål och riktlinjer för Lomma kommun.....	7
2.2.2	Lommas beslutsfattares officiella föreställning om den goda demokratin.....	8
2.2.3	Medborgarnas officiella föreställning om den goda demokratin.....	9
2.2.4	Regeringens demokratiska åskådning.....	9
2.2.5	Kommunal och statlig idealdemokrati –en kombinerad deliberativ deltagande demokratimodell.....	10
2.3	Kärnan i deliberativ demokratiteori –det samtalande samhället.....	11
2.4	Kärnan i deltagande demokratiteori –den involverade medborgaren.....	12
2.5	Demokratiska värden och det medborgerliga deltagandet.....	13
3	Operationalisering av demokratiteori i ett analysverktyg.....	14
3.1	Demokratiteori som idealmodell.....	14
3.2	Den demokratiska processen.....	14
3.2.1	Omfattningskriteriet.....	15
3.2.2	Kriterium för uttryck av personliga föreställningar.....	15
3.2.3	Kriteriet om röstlighet.....	16
3.2.4	Kriteriet om upplyst förståelse –omprövningsmöjlighet.....	16
3.2.5	Kriteriet om kontroll över dagordningen.....	16
3.2.6	Omsättningskriteriet.....	17
3.3	Värdering av handling i den demokratiska processen - kriterieproblematiken.....	17
4	Lommapanelen –ett demokratiprojekt i medborgerligt deltagande.....	19

4.1	Medborgarpaneler i allmänhet	19
4.2	Utformning av Lommapanelen	19
4.3	Demokratiprojekt Medborgarfokus.....	20
4.3.1	Bakgrund och motivering av Lommapanelen som en del av Medborgarfokus.....	20
4.3.2	Mål och syfte med Lommapanelen	21
4.3.3	Deliberativ –deltagande demokratiteori i samklang med kommunens projektbeskrivning.....	22
5	Analys av den demokratiska processen i Lommapanelen	23
5.1	Samtalsintervjuer, direktobservationer och dokument –urval, metod och begränsningar.....	23
5.2	Processanalys i kriteriemodellen	24
5.2.1	Omfattningskriteriet	24
5.2.2	Kriterium för uttryck av personliga föreställningar	25
5.2.3	Kriteriet om röstlighet	26
5.2.4	Kriteriet om upplyst förståelse och omprövningsmöjlighet.....	26
5.2.5	Kriteriet om kontroll över dagordningen	27
5.2.6	Omsättningskriteriet	27
5.3	Övergripande bild av Lommapanelen –en optimal demokratisk process?	29
6	Avslutande reflektioner och diskussion	31
7	Referenser.....	33

1 Inledning

I Sveriges kommuner återfinns idag en föreställning om att allt medborgerligt deltagande är eftersträvansvärt för att stärka demokratin på lokal nivå. Det verkar föreligga en inneboende övertygelse om att de demokratiska effekterna av medborgerligt deltagande blir desamma, oberoende det sätt deltagandet utformas på. Tillsynes är det således viktigare med deltagande i sig än, det sätt det utförs på (Nilsson 2005: 7).

På kommunal nivå förekommer idag många olika demokratiprojekt. Olika demokratiprojekt har differentierad karaktär, och därav också olika demokratiska problemområden att övervinna. De demokratiska processerna för vart projekt ter sig av annorlunda art och därmed återfinns också olika demokratiska problem i det processuella utförandet.

Inom den nationella forskningsdebatten har kritiska röster höjts mot medborgerliga deltagande och dess demokratiska effekter. Bland annat framför Mikael Gilljam och Ola Jodal en tydlig kritik rörande medborgerligt deltagandes effekter på den lokala demokratin. Författarna talar om att lokala demokratiseringsåtgärder i viss mån leder till en *mindre* vital demokrati (Gilljam & Jodal 2005: 12, 24).

Medborgarpaneler är för Sverige en relativt ny form av medborgerligt deltagande. Denna deltagarform har en potential att stärka demokratins kvalitet, men i dess process förekommer också svårigheter (SOU 2001: 48: 368, Nilsson 2005: 117). Om dessa processuella problemområden kan synliggöras, återfinns en möjlighet till utveckling och förbättring av denna deltagarforms demokratiska effekter och därmed möjlighet att visa på medborgerligt deltagande vilket leder till en mer vital demokrati.

1.1 Problematisering och syfte

Denna uppsats ämnar synliggöra och diskutera huruvida medborgerligt deltagande i Lomma kommuns demokratiprojekt Lommapanelen genomförs på ett demokratiskt optimalt vis utifrån en deliberativ deltagardemokratisk utgångspunkt. Syftet är således att synliggöra eventuell problematik i den demokratiska processen.

Medvetandegörande av svårigheterna kan bidra till en ökad förståelse för de processuella problemområdena rörande medborgarpaneler. På så sätt kan också problematiken bearbetas för att uppnå mer demokratiskt stärkande resultat. Ökade kunskaper om en för Sverige relativt ny medborgerlig deltagarform (Montin 1998:

37), är ett viktigt instrument för fortsatt utveckling av projekt av liknande karaktär. Det är samtidigt en betydande källa av kunskap för att i framtiden undvika problematik i den demokratiska processen.

1.2 Frågeställningar

- Hur kan den demokratiska processen i det lokala demokratiprojektet Lommapanelen förstås utifrån en deliberativ –deltagardemokratisk teoribildning?
- Var i processen återfinns demokratiska brister och styrkor?
- Lever Lommapanelen upp till en demokratisk process vilken kan karaktäriseras som optimal utifrån deliberativa – deltagardemokratiska värdekriterier?

1.3 Förförståelse

Att beskriva en förförståelse av forskningsproblemet kanske inte alltid anses vara det mest fördelaktiga. Jag anses dock att detta är en problematik omöjlig att kringgå. Alla människor har erfarenheter och tankar vilka speglar forskarens perception av problemet även innan studien genomförts. Att ignorera detta vore för mig således problematiskt och min förförståelses bör därför också klargöras.

Att implementera demokratiprojekt ovanifrån från den politiska eliten har visat sig vara en svår uppgift vilket kräver goda kunskaper om den kontext försöket återfinns i (Nilsson 2005: 8). Jag är av förförståelsen att det finns en överhängande risk till att den demokratiska processen i Lommapanelen och därmed medborgarnas deltagande i politiken, främst kommer återspegla goda intentioner rörande deltagande och förståelsen av den. Risken finns att det medborgerliga deltagandet främst ses som en informationskanal för de politiska beslutsfattarna, än en fungerande deliberativ och ömsesidig dialog som en del av beslutsprocessen.

Denna förförståelse är grundar sig i studier av tidigare forskning gällande liknande områden där lokala demokratiprojekt utretts. Bland annat återfinns denna uppfattning i Tom Nilssons avhandling rörande medborgerligt deltagande, samt i Gilljams och Jodals undersökningar om deltagardemokratiska reformer (jmf Gilljam och Jodal 2005, Nilsson 2005).

1.4 Metod, material och begränsningar

Metod bör ses som ett systematiskt tillvägagångssätt att samla in och bearbeta fakta. Detta bör göras så transparent som möjligt så att den intersubjektivistiska målsättningen kan uppnås. En studie skall alltid kunna rekonstrueras i bästa möjliga mån av andra forskare för att ge möjlighet till prövning. Därav är det av stor vikt att tydligt redovisa källor, metodologiska val och ståndpunkter (Lundquist 1995: 95 ff, Nilsson 2005: 80).

Denna uppsats är en fallstudie av Lommapanelen som en del i Lomma kommuns demokratiprojekt "Medborgarfokus". I uppsatsen kommer det medborgerliga deltagandets demokratiska process att belysas och förstås utifrån ett kombinerat deliberativt –deltagardemokratiskt perspektiv. Uppsatsen begränsas till *en* kommun då fallstudier ter sig varar en lämplig studieform för processer (Nilsson 2005: 81). Varje kommuns kontext och förutsättningar för denna typ av projekt är också unikt. Därför är det av större lämplighet att studera den demokratiska processen i den unika situationen på djupet snarare än på bredden.

Det empiriska materialet i uppsatsen består av både primära och sekundära källor, vilka mitt analysverktyg därefter appliceras på. Primärmaterialet utgörs av djupintervjuer med involverade tjänstemän och beslutsfattare i Lomma kommun, samt av direktobservationer genom personligt deltagande på Lommapanelens sammankomster rörande centrumplanerna i kommunen. Sekundärmaterialet utgörs av redan genomförda medborgarenkäter, av kommunen utgivet material och äldre forskning. Att både använda sig av primära och sekundära källor är av fördel då detta ger en unik närhet till studieobjektet och samtidigt viss användbar erfarenhet av redan genomförda studier.

Djupintervjuerna utvärderas kvalitativt innehållsmässig och därmed bör resultatet ses som en tolkning av verkligheten. I sammanhanget är detta tillvägagångssätt att föredra då samtalsintervjuer eftersträvar att synliggöra intervjuobjektets perception av verkligheten. Intervjuerna kommer att tillåta anonymitet för respondenterna om så önskas för att uppnå så raka och ärliga svar som möjligt utan fruktan för repressalier från överordnade eller andra involverade. Då undersökningsobjektet inte är av känslig karaktär kommer denna problematik förmodligen dock inte bli aktuell. Om mot förmodan anonymitet ändå blir aktuellt, anser jag detta inte utgöra något problem för studiens reliabilitet.

Direktobservationer och analys av textmaterial kommer att evalueras både kvantitativt och kvalitativt. Direktobservationer ter sig lämpligt att använda vid studiet av processer och är därför ett viktigt inslag i min observation (Esaiasson 2003: 434). Att både samtalsintervjuer, textmaterial och direktobservationer ligger som grund för mitt empiriska material ger studien en viss bredd likväl som djup. Med denna kombination är förhoppningen att återge rättvisande bild av Lommapanelens demokratiska karaktär i projektets process.

Teorierna anknyts till det empiriska materialet genom mitt analysverktyg, vilket utformas för den unika kontexten i Lomma kommun. Analysverktyget är av idealtypskaraktär utformad från den deliberativa –deltagardemokratiska

teoribildningen. Analysverktyget är sammanställt utifrån de dimensioner jag finner betydande för en deliberativ –deltagande demokratimodell och medborgerligt deltagande enligt denna demokratiteori. Dessa dimensioner har således också spelat en avgörande roll för det material jag letat efter och vart jag letat efter det. Att använda mig av mitt eget analysverktyg bidrar till möjlighet att återge en mer nyanserad bild av verkligheten då verktyget kan anpassas till den kontext studien återfinns i och på så sätt underbygga studiens validitet och tillförlitlighet. Det stärker således säkerheten i att det är det som ämnas undersökas som också verkligen undersöks. Jag är av övertygelsen att ett analysverktyg utformat för ett annat syfte än studien i fråga inte skulle ge samma möjlighet till goda och forskningsresultat och kommer heller därför inte att användas i min studie (Jmf Masman 2004: 12).

Att jag valt att fokusera på Lomma kommun och deras demokratiprojekt Medborgarfokus, bottnar i föreställningen om att söka ett studieobjekt vilket är erkänt bra på området, en ytterlighet (Karlsson 1996: 85). Lomma kommun fick år 2005 utmärkelse som kvalitetskommun¹ vilken tillgodoser medborgerliga och demokratiska aspekter. Lomma är således en intressant kommun i aspekten av ”most likely case” (Esaiasson 2003: 181).

I Lomma kommun förekommer flertalet delar i demokratiprojektet Medborgarfokus. Jag har valt att studera den del i detta demokratiprojekt som kallas Lommapanelen, då dess mål och syfte är talande för kommunens föreställning om utveckling av demokratiska värden. I Lommapanelen kommer deltagandeprocessens demokratiska status att synliggöras i dialog rörande centrumets omstrukturering i kommunen. Detta val legitimeras utifrån premisser om aktualitet i tiden, då endast ett aktuellt problem kan granskas genom direktobservationer.

1.5 Disposition

Nedan följer en redogörelse för mina metateoretiska utgångspunkter och metodologiska överväganden i studien. Därefter inleds studiens teoridel med kapitel två rörande demokratiteori som idealmodell. Här redogörs för olika demokratiskolor och dess relevans för uppsatsen. Kapitel tre inkluderar studiens operationalisering av teorin genom mitt för kontexten utformade analysverktyg. Kapitel fyra och fem bearbetar Lommapanelen som demokratiprojekt i kommunen samt analys av dess process. Uppsatsen avslutas med ett reflekterande och argumenterande avsnitt rörande studiens resultat, liknande forskning och framtida undersökningsområden.

¹ Kvalitetskommun 2005, <http://www.lomma.se/aktuellt/lommakommun/5.1764c0b41074fb811ea8000600.html>

1.6 Metateoretisk föreställning och metodologiska överväganden

Jag anser att en vetenskaplig studie *inte* bör ses som oproblematiserad bestående av absoluta och otvetydiga sanningar. Det är därför av vikt att medvetandegöra den ontologiska och epistemologiska föreställningen om verkligheten och studiet av den. Jag är av övertygelsen att en observerbar verklighet finns där ute. Resultaten för en studie av den är dock alltid beroende av forskarens förståelse av sin omvärld. Denna uppsats bör därför också ses som en förståelse av verkligheten där ute så som jag percipierar den.

Då uppsatsen karaktäriseras som en fallstudie unik för den kontext som Lomma kommuns demokratiprojekt befinner sig i, har studien ingen generaliserande ambition utan ämnar belysa den demokratiska processen i Lommapanelen och dess förhållande till ett ideal. Att studiet tar formen av en fallstudie får stöd av tidigare forskning, vilken poängterar att studier vilka inriktar sig på politiska processer lämpar sig som fallstudier (Nilsson 2005: 81, Karlsson 1996: 85).

Att jag valt att använda mig av idealmodeller bottnar i en föreställning om dess användbarhet att förstå verkligheten. De ideala demokratiteoretiska modellerna bör ses som en förenkling av verkligheten vilken simplificerar förståelse av den. I en fallstudie kan hänsyn tas till specifika omständigheter och kontexten möjliggör insikter som en kvantitativ analys kanske skulle förbise (Esaiasson 2003: 154).

Syftet med uppsatsen är som tidigare nämnt att synliggöra och utveckla någon form av förståelse för den demokratiska processen i Lommapanelen. Det kan ses som en indikation på att detta snarast är en studie vilken ansluter sig hermeneutiken och tar sin fokus på djupet istället för på bredden (Lundquist 1995: 40 ff). Det medborgerliga deltagandet och den demokratiska processen kommer att analyseras och jämföras med idealmodellen för att synliggöra eventuella processuella brister och styrkor. Vid klassificering av analyser är nivåskattningar en oundviklig problematik (Esaiasson 2003: 162). Vart går gränsen mellan lyckat och misslyckat? Dessa gränsvärden diskuteras längre fram i studien där jag tydligt redogör för min syn på kriteriernas interaktion med varandra och dess relation till idealtypen för en optimal process. Studien bör dock ses som en subjektiv tolkning av den aktuella processen i förhållande till ett ideal.

En beskrivande studie av detta slag kan ses som ett försök att synliggöra och klassificera verkligheten. Dock har förklarande teorier ofta värdesatts högre inom den statsvetenskapliga forskningen (Esaiasson 2003: 154). Att förklarande teorier skulle vara av mer värde är en uppfattning jag inte delar och som jag finner stöd i hos den vetenskapliga litteraturen. Esaiasson framhåller bland annat att en studie av detta slag intar en lika svår intellektuell uppgift som en studie av förklarande karaktär (Esaiasson 2003: 169).

2 Demokratiteori

Den moderna politiska demokratin tog form i västvärlden från slutet av 1800 – talet, men dess rötter återfinns i den grekiska stadsstatsdemokratin. Den grundläggande idén var att folket skulle styra över sig själva (Viklund 2001: 17). Trots att denna ursprungstanke kring demokrati kan te sig oproblematiske i sin natur, finns många frågor och olika föreställningar rörande dess struktur, funktion och omfattning. Under den oproblematiske ytan ser man snart att demokratibegreppet är högst heterogent och beroende av demokratisk föreställning. Dessa olika åskådningar finns representerade i flertalet olika demokratiteorier (Agevall 2000: 12).

2.1 Heterogena demokratiteorier – olika demokratiska värden

Den statsvetenskapliga litteraturen om vad politisk demokrati innebär och *borde* innebära är långt ifrån enhetlig. Beroende på forskarens föreställning om vad den goda demokratin bör innefatta för demokratiska värden kommer också forskningsresultaten att te sig olika. De värden som ses som goda för en demokratiteori kan ses som ofördelaktiga för en annan. Man kan således inte helt oproblematiske använda sig av begreppet demokrati utan att närmare definiera vad som inbegrips *i* och menas *med* detta begrepp, det vill säga, vilken demokratiteoretisk skola som skall stå modell för den goda demokratin (Viklund2001: 17).

Genom att komparerande analysera kommunala måldokument för Lomma kommun, kommunens beslutsfattare och medborgares föreställning om den ideala demokratin, samt regeringens syn på den samma, kommer nedan en demokratiteoretisk utgångspunkt för analys av projektets process att utmejslas.

2.2 Föreställning om den ideala demokratin

2.2.1 Övergripande mål och riktlinjer för Lomma kommun

För att stärka den lokala demokratin återfinns i kommunens övergripande mål och riktlinjer ett avsnitt rörande medborgarsamverkan (Kommunfullmäktige 2003-06-05).

Politikerna i kommunen skall förvalta förtroendet medborgarna givit med föresatsen att den enskilda medborgaren skall bestämma över sitt eget liv. Därför skall det politiska beslutsfattandet genomföras så nära den enskilde medborgaren som möjligt, samtidigt som alla efter förmåga skall dela ansvaret för andra. Beslutsfattarna skall också främja intresse och engagemang för den kommunala verksamheten hos medborgaren och därav i förlängningen också demokratin. På det kommunala planet finns det goda möjligheter att utveckla medborgarsamverkan på alla nivåer, därför skall beslutsfattarnas sätt att bemöta medborgarna präglas av lyhördhet och strävan efter att förtjäna förtroendet att förvalta de gemensamma angelägenheterna (Kommunfullmäktige 2003-06-05).

Att utveckla den medborgerliga samverkan i kommunen innebär i korthet att:

- INFORMATIONEN till medborgarna om den kommunala verksamheten och servicen är relevant, aktuell och lättillgänglig.
- Att verksamheten skall styras och genomsyras av MEDBORGARPERSPEKTIV där BRUKARINFLYTANDE stärks.
- Att kommuninvånarna erbjuds VALFRIHET och INFORMATION om tillgängliga alternativ
- Eftersträva DIALOG med medborgarna INNAN beslut som är av vikt för dem i gemenskap av brukare fattas.
- Utnyttja och tillämpa nya tekniker och former för information, DIALOG och MEDBORGARINFLYTANDE.
- TYDLIGA beslutsvägar med TYDLIGT formulerade MOTIVERINGAR
- Stor vikt vid att utveckla barn och ungdomars möjlighet till ENGAGEMANG och MEDVERKAN i ALLA BESLUT och verksamheter som RÖR DEM (Kommunfullmäktige 2003-06-05).

I kommunens riktlinjer och mål för den demokratiska utvecklingen och medborgarsamverkan synliggörs en föreställning och strävan att värna demokratiska värden vilka poängterar *dialog, medborgerligt deltagande, medbestämmande, uttryckliga informationskanaler, valfrihet och tydlighet.*

Dessa demokratiska värden är också av stor betydelse inom den deliberativa och deltagande demokratiteorin (jmf Premfors 2004, Gilljam 2000). Jag tolkar därav kommunfullmäktiges demokratiska ambition som en *strävan* efter att stärka demokratiska värden vilka inbegrips i en demokratiteori influerad av en deliberativt och deltagardemokratiskt ideal.

2.2.2 Lommas beslutsfattares officiella föreställning om den goda demokratin

I samband med demokratiprojektets etablering i kommunen genomfördes en enkätundersökning rörande de förtroendevaldas syn på demokratin i kommunen. Enkäten skickades till samtliga förtroendevalda i Lomma kommun. Svarsfrekvensen var 70,8 % vilket jag bedömer som ett relativt representativt och användbart material för min bedömning (Kommunledningskontoret 2004-11-03).

Majoriteten av de förtroendevalda (95%) anser att medborgarna bör vara *aktiva* och ges möjlighet att *påverka* mellan valen. Här återfinns dock en skillnad mellan förtroendevalda i majoritet (högerblock) och opposition (vänsterblock), där oppositionen i större utsträckning premierar medborgerlig aktivitet mellan valen medan majoriteten framhåller vikten av deltagande vid valen. Viktigt är dock att framhålla att majoritet likväl som opposition understryker medborgerligt deltagande *mellan* valen och anser att möten och dialoger är viktiga instrument för detta (Kommunledningskontoret 2004-11-03).

Tre av fyra förtroendevalda instämmer att det behövs fler möten mellan medborgare och politiker i den demokratiska processen. Man är dock eniga om att viss försiktighet måste tillämpas då det finns en inneboende risk att det är de resursstarka medborgarnas röster som gör sig hörda på bekostnad av svagare grupper.

I utvecklingen av den lokala demokratin efterlyser åtta av tio förtroendevalda fler kontaktytor med möjlighet till deltagande och dialog med medborgarna. Att utveckla demokratin genom fler förtroendeuppdrag finner dock inget stöd hos majoriteten utan möts av starka motsättningar (Kommunledningskontoret 2004-11-03).

Förutom givna kryssfrågor i enkäterna fick politikerna även med egna ord beskriva hur demokratin i kommunen bör utvecklas. I likhet med resultatet från kryssfrågorna anses mötet med medborgarna som det centrala för den demokratiska utvecklingen. Politiker och partier måste bli bättre på att nå ut till medborgarna och skapa intresse, dialog och deltagande. 20 av 34 egenformulerade tankar kring den demokratiska utvecklingen i kommunen framhåller värden vilka är av betydelse i en deliberativ –deltagardemokratisk demokratiteori. Detta är också en genomgående tendens för enkäten som helhet där en majoritet förespråkar en demokratisk utveckling vilken genomsyras av medborgerligt deltagande mellan valen, deliberativ dialog och medborgerligt samtal (Kommunledningskontoret 2004-11-03). Det bör dock poängteras att beslutsfattarna värnar om det representativa styrelseskicket där deltagande och

dialog ses som ett viktigt komplimenterande inslag för att uppnå en så god kvalitet som möjligt i de politiska besluten (Håkansson 2006-05-10, Lyberg 2006-05-17).

2.2.3 Medborgarnas officiella föreställning om den goda demokratin

I samband med projektet ”Medborgarfokus” har även en enkät skickats till medborgarna för att utreda hur dessa ser på demokratin och den demokratiska utvecklingen i kommunen. Enkäten bestod av frågor rörande det demokratiska läget, likväl som hur medborgarna skulle vilja att deras demokrati utformas.

Rörande huruvida en dialog mellan medborgarna och politikerna bör förekomma och stärkas svarade en stark majoritet att detta var en önskad utveckling. De flesta ansåg också att kommunen bör bjuda in kommuninvånarna till möten om aktuella frågor för dialog och diskussion med politiker och sakkunniga. Kommunen bör även ha offentliga mötesplatser där politiker och medborgare kan träffas och samtala. Givet enkätsvaren anser medborgarna att kommunen även bör ha aktiva forum på kommunens hemsida där man kan ställa frågor och diskutera med politiker (Medborgarenkät 2006-04-10).

Medborgarna motsätter sig fler förtroendevalda i organisationen och det återfinns inte heller något speciellt starkt förtroende för de existerande förtroendevalda. Dock återfinns föreställningen om att det är viktigt att delta och att rösta i valen. Att engagera sig i de politiska partierna är ingen demokratisk utveckling medborgarna vill se, men samtidigt framhålls vikten att som medborgare aktivt få påverka politiska beslut i kommunen (Medborgarenkät 2006-04-10).

I min bedömning av medborgarnas föreställning om en eftersträvansvärd demokratisk utveckling i kommunen uttolkar jag en demokratisk föreställning som genomsyras av deliberativa –deltagardemokratiska inslag. Stora likheter finns mellan medborgarnas syn på demokratisk utveckling och de förtroendevaldas. Värt att poängtera är dock att medborgarnas åsikter om än tydligare poängterar vikten av en demokratisk utveckling influerad av ovan nämnda demokratiideal.

2.2.4 Regeringens demokratiska åskådning

Sveriges styrelseskick bygger idag närmst på en representativ elitorienterad demokrati, än på deltagardemokratiska idéer (Pettersson 1998: 16, Gilljam & Jodal, 2004: 1, 2005: 1, Gilljam 2003: 20). Det förekommer dock genomgripande kommunala demokratidiskussioner där den lokala förvaltningen tagit starkt intryck av den deltagande demokratiskolan (Gilljam 2003: 20, Gilljam & Jodal 2005: 2). Sprunget ur detta förekommer reformer på kommunal nivå där medborgarnas medverkan i beslutprocessen prioriteras (Montin 2000: 20).

Det är denna demokratiska utveckling som de senaste årens demokratidokument, Demokratiutredningen SOU 2000: 1, Regeringens

demokratiproposition Prop. 2001/02: 80, proklamerat för (Gilljam 2003: 20). Statens demokratiutredning förespråkar i sin rapport ”En uthållig demokrati” SOU 2000: 1, att en stärkt svensk demokrati bör eftersträvas genom deltagardemokratiska och deliberativa inslag. Det officiellt eftersträvade styrelseskicket i Sverige, det vill säga idealmodellen av den goda demokratin, kan således beskrivas som en ”*deltagardemokrati med deliberativa kvaliteter*” (Premfors 2004: 7). Utredningen utesluter dock inte att det finns värden i andra demokratiteoretiska skolor värda att beakta, men belyser endast deliberativ och deltagardemokratiska ideal till de värda att eftersträva inom ramen av parlamentarismens principer (SOU 2000: 1: 23, Jacobsson 1999: 188).

2.2.5 Kommunal och statlig idealdemokrati –en kombinerad deliberativ deltagande demokratimodell

Min demokratiteoretiska ansats kommer att utgå från det ideal vilket jag uttolkar från Lomma kommuns måldokument, medborgares och politikerns idealbild av demokrati samt regeringens föreställning om den goda demokratin –en kombinerad deliberativ –deltagardemokratisk modell inom parlamentarismens principer.

Att arbeta på detta sätt för att utmejsla ett demokratiskt ideal bottnar i föreställningen om fördelarna med att synliggöra en förankring av demokratiteorin studieobjektets kontext.

Jag anser att regeringens publikationer tillsammans med svaren i enkäterna påvisar en uppfattning om att den ideala demokratin uppnås via deliberativ dialog och möjlighet till påverkan genom deltagande hos den enskilde individen också mellan valen. Det vill säga, genom en stärkt form av deltagande vilken en deliberativ –deltagardemokratisk idealmodell representerar.

I praktiken är gränsen mellan dessa ovan nämnda demokratiteorier flytande och varje demokratiteori innehåller inslag av varandra (Strömbäck 2004: 69). Jag ser detta som ytterligare en indikation på demokratiteoriernas användbarhet *tillsammans* i den givna kontexten.

2.3 Kärnan i deliberativ demokratiteori –det samtalande samhället

I den deliberativa demokratiteorin, betonas argumentationens och samtalets fundamentala betydelser för demokratin, vilket medför att demokratin ger ett ramverk för det fria samtalet jämlikar emellan (Premfors 2004: 7).

En teoretiker som diskuterat frågan rörande det fria offentliga samtalets villkor är Jürgen Habermas. Han anser att rättvisefrågor bestäms genom det deltagarna i en kollektiv beslutshandling kommer överens om, givet de villkor vilka beskrivs som nödvändiga för en ideal samtalssituation (Karlsson 1996: 141, Habermas 1997: 308).

I sin enkelhet handlar deliberativ demokrati och det deliberativa samtalet om att prata med andra och överväga med sig själv (Theodorsson 2004: 23). Politik kopplas i sin tur till samtalet och demokratin är därför i behov av arenor där opinioner kan bildas, debatteras och ifrågasättas (Premfors 2004: 8). Endast i samtalet och dialogen blir politiken levande (Strömbäck 2004: 66, Nord 2001: 61, Habermas 1997: 308).

Genom samtalen utvecklar medborgarna fundamentala kvalitéer i samhället. När ömsesidig respekt uppnås i dialogen mellan medborgare bidrar detta till större tillit och socialt kapital, som i sin tur gynnar samhällets alla sfärer. Samtalen ämnar även skapa den typ av medborgarkänsla där det kollektiva sökandet efter det allmänna bästa ökar kvaliteten på de politiska besluten (Rothstein 2003: 82, Strömbäck 2004: 67).

Som i alla demokratiteorier inkluderar den deliberativa demokratiteorin både individens rättigheter och skyldigheter. Idealmodellen för individernas rättigheter i samtalet kan sammanfattas som lika rätt att introducera påståenden, komma med frågor och tolkningar och ifrågasätta vad andra säger. Alla som deltar har också lika stor rätt att bli lyssnade på. Utöver dessa rättigheter har medborgarna också skyldigheter att lyssna när andra pratar och göra det med föresatsen att förstå det som sägs, samt att ta till sig de påståenden andra kommer med. Att vara uppriktiga och ärliga med sina åsikter och önskemål, ta ansvar för samtalet som fortskrider och framföra sakliga argument (Theodorsson 2004: 28). För att ett samtal som helhet skall betraktas som deliberativt måste det bygga på dessa grundläggande processuella kriterier då det är samtal av denna karaktär som leder till att utveckla invånarna i deras roll som medborgare (Habermas 1997: 108).

2.4 Kärnan i deltagande demokratiteori –den involverade medborgaren

Den deltagardemokratiska teoribildningen knyter an till den representativa demokratin men influeras av idéer om medborgerligt engagemang, inflytande och diskussion mellan valen (Gilljam 2003: 19, 23, Nederveen 2001: 4, Gynnerstedt 2000: 102). Denna demokratisyn konstrueras underifrån av ständiga processer och eftersträvar ett så starkt medborgerligt deltagande som möjligt. Demokrati handlar utifrån detta ideal inte bara om att välja och utkräva ansvar, utan också om en livshållning som präglar såväl det politiska beslutsfattandet som det sociala livet (Nord 2001: 60).

Det civila samhället och dess delaktighet i politiken betraktas som en nödvändighet för en god demokrati. Denna övertygelse kan tydligt ses hos bland annat Benjamin Barber och hans resonemang kring den starka deltagande demokratin (jmf Barber 1984). Barbers demokratisyn bottnar i en kommunikativ föreställning om demokrati vilken också inkluderar direktdemokratiska inslag. Här fattas beslut genom att medborgarsammanslutningar behandlar gemensamma angelägenheter i fortlöpande diskussioner. Där bör överläggningar med koncensus och omvärdering av ursprungsföreställningar vara genomsyrande.

Deltagandet i sig genererar också positiva effekter hos medborgarna. När man deltar lär sig medborgarna att sig åsidosätta sina egenintressen till fördel för offentligheten och allmänhetens bästa. Man brukar tala om individens självförverkligande i och med deltagandet (Göransson 2000-03-04, Viklund 2001: 21, 22, Premfors 1994: 28). På detta sätt kan således demokratin och medborgarandan stärkas i och med invånarnas delaktighet i samhället alla sfärer. Engagemang i alla former av medborgaranslutningar tenderar också att generera ett socialt kapital som är till stor vikt för den deltagande demokratiformen. Desto fler människor som engagerar sig desto större tillit och förtroende får de för varandra. Detta i sin tur underlättar kollektivt handlande och bidrar till en stärkt medborgaranda och därigenom också en starkare demokrati (Rothstein 2003: 85).

2.5 Demokratiska värden och det medborgerliga deltagandet

Den kombinerade deltagande –deliberativa demokratiteorin anser att medborgarna bör ha en central roll i den lokala demokratin (Gynnerstedt 2000: 103). Medborgarna bör ges möjlighet att själva framföra önskemål och synpunkter. Deltagandet bör här också innefatta andra sfärer än de traditionellt politiska och representativa. Alla de områden i samhället som har en påverkan på den enskilda medborgarens livssituation inkluderas (ibid.). Medborgaren skall således på ett omfattande sätt delta i den politiska processen.

För idealmodellen kan sägas att jämlikhet i processen och det breda deltagandet, vilket omfattar och inkluderar alla berörda parter i demos är centralt. Deltagandet skall vara inkluderande för alla berörda parter och dessa bör ges samma chans att göra sig hörda. Det deltagande samtalet bör också bedrivas maktlöst där förståelse och omprövning är genomsyrande för diskussionen. Åsikter och övertygelser som framkommer utifrån de bästa argumenten bör också omsättas i handlingar och/eller beslut (Nilsson 2005: 38).

De demokratiska värden vilka genomsyrar demokratiteorin och dess syn på medborgerligt deltagandet och därmed lägger grunden för mitt analysverktyg kan således sammanfattas som: *demokratisk inkludering, brett deltagande, demokratisk jämlikhet, förståelse, värderingsmöjlighet, omprövningsmöjlighet, inflytande över dagordningen, sakliga argument och omsättning av åsikter.*

3 Operationalisering av demokratiteori i ett analysverktyg

3.1 Demokratiteori som idealmodell

Idealtypsanalysen brukar ofta förknippas med den tyske samhällsforskaren Max Weber. Likt Weber menar jag att idealtyper syftar till att förtydliga viktiga aspekter hos det aktuella studieobjektet. Det utgör en renodling av vissa bestämda element där en förenklad beskrivning används för att uppnå en förståelse av rådande relation verklighet och ideal emellan (Esaiasson 2003: 154).

I detta sammanhang fungerar idealtypen främst som ett instrument för analysverktyget i studien. Genom att jämföra demokratiprojektet Lommapanelen med idealtypen (demokratins värden och dess processuella kriterier), kan kännetecknande drag hos det verkliga samhällsfenomenet fångas in (Esaiasson 2003: 155). För att värdera projektets demokratiska process kommer jag att använda mig av de deliberativa –deltagardemokratiska centrala värden vilka utgör grunden för de kriterier utifrån vilka analysverktyget formas.

3.2 Den demokratiska processen

Procedurers demokratiska status kommer att jämföras med en uppsättningen ideala kriterier som företräder optimala värden i den demokratiska processen. Utifrån den givna demokratiteorin har jag valt en uppsättning av sex idealkriterier, det vill säga ”krav för en optimal demokratisk process”, vilka är upprättade utifrån de centrala demokratiska värden denna demokratiteori förespråkar rörande medborgerligt deltagande.

Därefter följer operationaliserande frågor vilka bör ställas till studiematerialet (intervjupersoner, direktobservationer och textmaterial) för att synliggöra kriteriernas befintlighet i praktiken. Det är denna länk mellan värden och operationaliserande frågor som är det centrala för sammankopplingen mellan ideal och verklighet.

Värt att poängtera är att kriterierna bör betraktas som ideal vilka säkerligen aldrig till fullo kan nås i verkligheten, det är heller inte ambitionen. I uppsatsens

kontext skall dessa idealkriterier endast fungera och förstås som standarder att värdera verkligheten emot och synliggöra den demokratiska processen i relation till det deliberativa –deltagande demokratiidealet.

I undersökningsfrågorna efterfrågas ”vad procedurerna ger”. Detta betyder att det är procedurerna som värderas, *inte* livet i den deltagande sammanslutningen i allmänhet. Det som värderas i sammanhanget är de *former och ordningar* som brukas i den demokratiska processen och inte fenomen som organisationskultur, ledarstil eller gruppattityd. Frågan är alltså i viken utsträckning procedurerna i förhållande till deliberativa –deltagardemokratiska värden ger utfall gentemot kriterierna.

3.2.1 Omfattningskriteriet

Omfattningskriteriet syftar på hur ett demos skall konstitueras. Vilka är de som skall inkluderas och omfattas av panelens demokratiska procedurer. Den deltagande demokratiteorin framhåller att det är ”*alla berörda*” som skall ha rätten att delta (Räftegård 1995: 19). Detta är en relativt omfångsrik benämning av deltagande demos och i praktiken innebär det att alla som har ett intresse i frågan har rätt att delta.

I denna kontext har politikerna inskränkt demos till de medborgare vilka inte har ett brukarintresse eller sakägarintresse i den specifika frågan, då förförståelsen bland politiker och tjänstemän är att dessa grupper sätter det personliga egenintresset föra det medborgerliga samhälliga helhetstänkandet (Håkansson 2006-05-12, Feuk 2006-05-15). Därmed är jag av åsikten att omfattningskriteriet i denna kontext bör inskränkas till att omfatta demos vilket utgörs av medborgare utan politiskt – brukar –eller sakägarintressen för att fånga upp den del av befolkningen vilken på bästa sätt kan tillgodose medborgarnas intresse som kollektiv och inte det enskilda egenintresset.

Undersökningsfråga som ställs till givet studiematerial för att synliggöra detta kriterium är:

I vilken utsträckning ger procedurerna kvalificerat berörda personer tillträde till demos? Vilka medborgare ges möjlighet att delta och hur? Återfinns någon möjlighet för diskussion för kvalificerat berörda i det offentliga rummet?

3.2.2 Kriterium för uttryck av personliga föreställningar

Varje kvalificerad berörd skall besitta lika möjligheter att uttrycka sina personliga föreställningar och preferenser, samt sätta frågor på dagordningen (Räftegård 1995: 23, Nilsson 2005: 38, Dahl 1989: 109). Alla personer i samtalet skall beredas lika förståelse och uppmärksamhet i uttrycket för personliga preferenser och allas frågor skall behandlas lika vid placering på dagordningen.

Undersökningsfråga: *I vilken utsträckning ger procedurerna deltagarna lika möjlighet att uttrycka föreställningar, preferenser, att förklara sig och placera frågor på dagordningen?*

3.2.3 Kriteriet om röstlikhet

I processkedet skall varje kvalificerad berörd tillförsäkras lika möjlighet att få uttrycka en ståndpunkt som räknas lika i vikt med andras uttalanden (Räftegård 1995: 25, Dahl 1989: 109 ff). Argument och utfall skall således ta lika mycket intryck och övervägas jämlikt oberoende av avsändare. Alla i samtalet skall ha lika rätt att göra sin röst hörd och varje röst är lika mycket värd i sammanhanget. Vid omsättning skall varje deltagares synpunkt delges lika värde.

Undersökningsfråga: *I vilken utsträckning tillförsäkras procedurerna deltagarna lika uttrycksmöjligheter vilka värderas till lika värde i sammanhanget? Delges allas förslag lika mycket uppmärksamhet och överväganden innan ställningstagande oavsett avsändare? Hur säkerställs att deltagarnas argument beredes jämlik bedömning vid eventuell omsättning av åsikten?*

3.2.4 Kriteriet om upplyst förståelse –omprövningsmöjlighet

Varje kvalificerad berörd skall beredas lika möjligheter att utforska och validera diskussionsområdet samt de sakliga argument som framförs i dialogen (Räftegård 1995: 26). Detta innebär att varje deltagare skall ha samma möjlighet att förstå och ta till sig det andra säger i samtalet, för att sedan värdera, överväga och pröva sina egna föreställningar i frågan och slutligen komma fram till sin ståndpunkt.

Undersökningsfråga: *I vilken utsträckning ger procedurerna deltagarna lika möjligheter att skaffa sig en giltig och lika förståelse för sakfrågor, mål och medel, och för olika utfalls konsekvenser?*

3.2.5 Kriteriet om kontroll över dagordningen

De berörda i sammanhanget har möjlighet att själva avgöra vilka frågor som skall omfattas av de demokratiska procedurerna (Räftegård 1995: 26). Det vill säga, kollektivet likväl som var person som deltar i processen har rätt att tillföra det de finner av vikt till dagordningen. Alla har rätt att uttrycka sin synpunkt och styra samtalets frågor även kring områden vilka politiker och tjänstemän inte tillfört dagordningen.

Undersökningsfråga: *I vilken utsträckning ger procedurerna kollektivet av berörda möjligheten att själva avgöra vilka frågor som skall behandlas, och hur?*

Återfinns möjlighet för den enskilde deltagaren att lägga förslag på frågor på dagordningen som övriga kollektiv upptar till dialog?

3.2.6 Omsättningskriteriet

De överenskommelser och åsikter som framkommer i processen skall omsättas i handlingar och åtgärder (Räftegård 1995: 27). Jag är av föreställningen att den ideala demokratin också påfordrar att överenskommelser omsätts. Detta är också en övertygelse vilken återfinns i demokratiteorin likväl som hos ansvariga tjänstemän och politiker i kontakt med panelen. Om argumentation och dialog inte omsätts blir denna bara en form av attitydundersökning där medborgarna inte känner den nödvändiga återkopplingen som krävs som incitament för fortsatt deltagande (Håkansson 2006-05-10, Feuk 2006-05-15, Lyberg 2006-05-17). Det viktiga i detta kriterium är alltså att det hindrar att panelens åsikter läggs åt sidan utan reflektion och inflytande i beslutsprocessen.

Undersökningsfråga: *Hur omsätts de deltagande medborgarnas åsikter och problemformuleringar i handlingar och åtgärder i beslutsprocessen? På vilket sätt tar beslutsfattare och tjänstemän till sig och använder medborgarnas överenskommelser?*

3.3 Värdering av handling i den demokratiska processen -kriterieproblematiken

Ovan givna kriterier för den demokratiska proceduren fungerar likt tidigare omnämnt som idealkriterier. Det är således föga troligt att processerna i en sammanslutning fullt ut kommer att uppfylla *alla* kriterier för en optimal demokratisk process (Räftegård 1995: 28).

Frågan är i vilken utsträckning verklighetens approximationer måste nå upp till idealet för att uttrycka någon form synliggörande av deliberativa – deltagardemokratiska värden i processen? Ambitionen är inte att konstatera några absoluta nivåer, utan snarare ett synliggörande av deliberativa deltagardemokratiska inslag i Lommapanelens procedurer. Detta kan i sin tur tolkas som en bild av mer eller mindre demokratiska inslag i medborgarpanelens ordning.

Ett ytterligare problem är huruvida procedurerna i deltagandet måste leva upp till krav härledda ur *alla* sex kriterierna för att betraktas som fulländad. I förhållande till det jag tidigare definierat som syfte med uppsatsen väljer jag att se relationen mellan kriterierna på följande sätt för att definiera vad jag betraktar som en optimal demokratisk process i Lommapanelens utformande:

En optimal deliberativ och deltagardemokratisk process i demokratiprojektet är det om demos utgörs av kvalificerade berörda (kriterium 1), problemformuleringar, frågor och åsikter samtidigt omsätts i handling (kriterium 6), och om medborgarnas förmåga till jämlikt deltagande, röstlighet, upplyst förståelse och kontroll över dagordningen (kriterium 2-5) möjliggörs.

En process innehåller flera delar av deltagande. För att en optimal demokratisk process skall uppfyllas bör därmed alla delar av deltagandet inkluderas för att uppnå detta tillstånd.

4 Lommapanelen –ett demokratiprojekt i medborgerligt deltagande

4.1 Medborgarpaneler i allmänhet

Medborgarpaneler handlar i stort om att kombinera teknisk expertkunskap och beslutsfattande med medborgerliga intressen och värderingar. I grunden för denna planeringsideologi ligger föreställningen om möjligheten att hålla isär expertkunskap, intressen och värderingar –men att samtidigt låta dessa mötas och integreras i en dialog (Montin 1998: 36, SOU 2001: 48: 361).

I dessa panelsammankomster bör enligt Montin tre typer av kunskap vara representerade. Detta innebär kunskap som är baserad på sunt förnuft och erfarenhet, teknisk expertkunskap samt kunskap som utgår från sociala intressen (Montin 1998: 26). Mötet mellan medborgare, experter, tjänstemän och politiker blir inte ett förutsättningslöst samtal utan deras uppgift blir att bearbeta och argumentera kring redan bearbetade förslag. Medborgarna är i detta sammanhang med i en beslutsprocess (ibid.).

Systemet med medborgarpaneler är tämligen nytt i Sverige, men har praktiserats under lång tid både i USA och i Centraleuropa. Här har medborgarpanelerna haft i uppgift att ta ställning till specifika frågor, men också bearbetats i öppnare samtalsformer utan i förväg givna diskussionsämnen (ibid.). Medborgarpaneler bör inte förväxlas med andra typer av brukarråd vilket förekommit under längre tid även i Sverige, men under andra premisser än de medborgarpanelerna ställer (SOU 2001: 48: 366).

4.2 Utformning av Lommapanelen

Lomma medborgarpanel startades upp våren 2005 och består idag av 45 medborgare vilka anmält sig frivilligt. Dessa invånare betraktas som indirekt berörda i de olika frågorna, då de varken ses som brukar eller sakägare i de olika sammanhangen. Meningen med panelen är inte att fånga upp de direkt berördas tankar kring problemområden, utan att uppmärksamma medborgarnas syn på

problemområdena ur allmänhetens kollektiva intressesynpunkt (Feuk 2006-05-15, Håkansson 2006-05-10). Lommapanelen bistår kommunen i olika deltagarformer, men för planerna av omstruktureringen av Lomma centrum, vilken denna uppsats ämnar utreda, sker det i form av fokusgrupper.

Dessa grupper är slumpvist utvalda men representativa för resterande Lommapanel i ålder, kön och områdesfördelning. Motiveringen till denna deltagarform är tydlig då man tidigare i Kommunen upplevt många positiva effekter av att arbeta på detta sätt. I och med fokusgruppernas ringa deltagarantal var förhoppningen ett mer jämlikt samtal där alla kommer till tals, och vågar tala! I en liten grupp är det lättare att fånga upp svagare individer som i större grupper inte skulle göras hörda. Dessutom återfinns föreställningen om en mer levande dialog med större utrymme för omprövning av egna argument och uppmärksamt lyssnande deltagarna emellan (Feuk 2006-05-15).

Företrädare för organiserade intressen, experter och politiker är med vid sammanträdestillfällena, men inte som aktiva deltagare utan som observatörer och notarier. Panelens uppgift blir därav att utifrån personliga erfarenheter, preferenser och övertygelser argumentera och värdera redan givna handlingsalternativ och förslag. (För den skull inte sagt att nya medborgarförslag inte kan föras fram vid panelstillfällena). Resultatet av medborgarpanelens sammankomst och argumenterande dialog ämnas bli en del av underlaget för den fortsatta beslutsprocessen (Feuk 2006-05-15).

4.3 Demokratiprojekt Medborgarfokus

Lomma kommun ingår som en av fyra kommuner i Svenska Kommunförbundets projekt "Medborgarfokus". Projektet påbörjades under våren 2004 och har för avsikt att avslutas våren/sommaren 2006 (Projektbeskrivning 2004- 09-27).

Kommunförbundets syfte med projektet har varit att synliggöra kommunens arbete med att informera, skapa dialog och erbjuda medborgarna möjlighet att delta i utvecklingen av kommunen. Projektets fokus har varit att utifrån dialogen mellan politiker och medborgare skapa en bild av respektive kommuns insatser på området och därifrån skapa nya metoder. Hur varje delaktig kommun valt att utforma sina demokratiprojekt har dock varit lokalt betingat och därmed upp till var kommun i sin kontext att besluta om (Kommunförbundets hemsida).

4.3.1 Bakgrund och motivering av Lommapanelen som en del av Medborgarfokus.

Varför Lommapanelen som demokratiprojekt och en del av Medborgarfokus upptagits av kommunen beskrivs inte i den egna organisationens skriftliga material. I intervju med tjänstemän och politiker i kontakt med projektet

framkommer en viss osäkerhet i frågan. Politikerna från både opposition och majoritet är inte klara över anledningen och betraktar snaraste slumpen, timing och intern "brainstorming" som grund för anammandet av demokratiprojektets form av medborgarpanel. Vid samtal med ansvarig tjänsteman klarnar dock bilden något. Här framkommer att grunden är en blandning av timing och inspiration hämtad från andra kommuner med liknande nationella projekt, men också intryck från EU –projekt av liknande karaktär. Dessa projekt skapade tankar att detta var någonting som Lomma kommun också kunde genomföra med vissa förändringar för att passa den specifika kontexten (Feuk 2006-05-15, Lyberg 2006-05-18, Håkansson 2006-05-10).

Beslutsfattarna eller tjänstemännen ser inte någon lokal demokratisk problematik som skulle utgöra en anledning till panelens uppkomst. Dessa menar att något demokratiskt underskott inte förekommer i kommunen och därför inte heller ligger till grund för beslut om projektet och dess nödvändighet i kommunen. Dock bör poängteras att samtliga tillfrågade anser att demokratin i kommunen alltid kan bli bättre och att någon form av fulländad demokrati inte återfinns idag (Feuk 2006-05-16, Håkansson 2006-05-15, Backe 2006-05-16).

Jag tolkar de givna motiveringarna som ett uttryck för en spridningseffekt av projekt av detta slag, där viljan att följa andra kommuner i framkant är större än utvärderingen av den egna demokratiska situationen i kommunen. Någon tydlig reflektion och diskussion av vad denna form av medborgerligt deltagande kan generera för demokratin förekommer inte heller enligt tjänstemän och politiker, detta kan tolkas likt Nilssons slutsatser i avhandlingen, "*Deltagande till vilken nytta*", som en föreställning i kommunen att allt medborgerligt deltagande genererar goda demokratiska effekter oavsett form.

4.3.2 Mål och syfte med Lommapanelen

Utgångspunkten för Lomma kommuns projektbeskrivning har varit de övergripande demokratiska mål och riktlinjer för medborgarsamverkan vilka tidigare omnämnts i uppsatsens 2: a kap.

Där kan utläsas att politikerna i kommunen skall förvalta förtroendet medborgarna givit med föresatsen att den enskilda skall bestämma över sitt eget liv. Därför skall beslutsfattandet eftersträvas att ligga så nära den enskilde medborgaren som möjligt, samtidigt som alla efter förmåga skall dela ansvaret för andra. Beslutsfattarna skall också främja intresse och engagemang för den kommunala verksamheten hos medborgaren och därav i förlängningen också demokratin. På det kommunala planet finns möjligheter att utveckla medborgarsamverkan på alla nivåer, därför skall beslutsfattarnas sätt att bemöta medborgarna präglas av lyhördhet och strävan efter att förtjäna förtroendet att förvalta de gemensamma angelägenheterna (Projektbeskrivning 2004-09-27).

Projektet Lomma Panelen kan således ses som ett led i att utveckla den medborgerliga samverkan i kommunen. Vid intervjuer med tjänstemän och politiker konkretiseras syftet. Panelen ämnar stärka demokratin genom

deltagande, dialog och det deliberativa samtalet vilket kan generera fler och närmare kontaktytor mellan beslutsfattare och medborgare. Det framhålls också vikten av att medborgarna genom deltagandet bereds en större förståelse för den kommunala verksamheten och de kommunalt involverade en större förståelse för medborgarnas syn på verksamheten, beslut och förändring (Feuk 2006-05-15, Håkansson 2006-05-10, Lyberg 2006-05-18).

4.3.3 Deliberativ –deltagande demokratiteori i samklang med kommunens projektbeskrivning.

De demokratiska värden vilka jag sammanfattat i kap 2 och som är beskrivande för en deliberativ –deltagardemokratisk idealmodell överensstämmer på ett tillfredställande sätt med kommunens mål för projektet Lommapanelen. Detta tolkar jag som ytterligare en indikation för demokratiteorins användbarhet i kontexten. När är tjänstemäns och politikerns syn på panelens mål och syfte främst framhåller deltagande, dialog, deliberativa samtal och ökade kontaktytor mellan beslutsfattare och medborgare belyses konsensus med angiven demokratiteori och därav ytterligare argument för dess lämplighet.

5 Analys av den demokratiska processen i Lommapanelen

5.1 Samtalsintervjuer, direktobservationer och dokument –urval, metod och begränsningar

Genom att använda en integrerad analysmetod med samtalsintervjuer, direktobservationer och statistiskt material kan en mer nyanserad bild av demokratiprojektet i Lomma kommun synliggöras.

Samtalsundersökningar ger goda möjligheter att registrera svar som är oväntade och annars möjligtvis skulle gå utredaren förbi. Denna empiriska undersökningsmetod lämpar sig också väl för att fånga den perception som intervjuobjekten har av verkligheten (Esaiasson 2003: 282). Urvalet av intervjupersoner har skett genom ett så kallat "snöbollsurval" där den ansvarige projektledare i Lomma kommun, Christine Feuk, hänvisat till beslutsfattare, tjänstemän och medborgare vilka på ett eller annat sätt är delaktiga i projektet. Dessa intervjupersoner kan förväntas omfatta ett koncentrat av kunskap med avseende på det forskningsproblem jag står inför. Intervjuerna ämnar främst främja min förståelse för panelens utformning, upprättande och omsättning. Jag har därför valt att inte inkludera medborgarna som intervjuobjekt utan väljer att observera dessa i deras interaktion med panelen.

Intervjuerna har varit i form av samtal med utgångspunkt i ett antal öppna frågor. Samtalen har varat i cirka en timme för att få en så tydlig, nyanserad och djupgående bild som möjligt av intervjupersonernas förståelse av verkligheten. Intervjuerna är begränsade till ett färre antal för att uppnå visst djup med direkt berörda personer med god insikt i projektet, istället för flertalet med ytlig och mindre förståelse för detsamma.

Finessen med direktobservationer är att jag som utredare kan vara på plats och med egna ögon göra iakttagelser. Denna form av empiriska studier lämpar sig som ovan nämnt väl då man vill studera processer (Esaiasson 2003: 334). Utmärkande för denna form av studium är icke verbal data. Det vill säga *vad* som görs och *hur* det görs inom gruppen till skillnad från *vad* som sägs. Vid observationerna kommer jag att sätta rollen som observatör i första rum framför en roll som deltagare. Jag anser detta vara det mest fördelaktiga tillvägagångssättet då mitt eventuella deltagande sker utifrån en differentierad utgångspunkt än övriga deltagares. Därav skulle min perception av sammankomsten påverkas på ett annat sätt än övriga deltagare vilka har en från mig differentierad målsättning för

sammankomsten. För att få en heltäckande direktobservation vilken fångar samtliga kriterier i min analysmodell kommer både kvalitativa likväl som kvantitativa observationer i sammanhanget att beaktas. Direktobservationerna kommer att äga rum vid Lommapanelens sammankomster rörande Centrumplanerna i kommunen.

Som komplement till ovanstående empiriska studiemetoder kommer också statistik och dokumentation rörande projektet Lommapanelen att studeras. Dessa dokument kommer främst att bistå med hårda fakta så som antalet deltagare, ålder och könsfördelning som indikationer på omfattningskriteriet i min analysmodell.

5.2 Processanalys i kriteriemodellen

För att på ett enkelt sätt delge en så tydlig överblick som möjligt av den demokratiska processens kriterier och dess motsvarighet i verkligheten, har jag valt att kriterium för kriterium redovisa för hur panelens demokratiska process fungerar i relation till idealen. Vissa kriteriefrågor kan besvaras av endast *en* informationskälla medan andra har krävt en *kombination* av ovanstående informationskällor för en tillräcklig och nyanserad bild av den demokratiska processen.

5.2.1 Omfattningskriteriet

Panelen består i dag av frivilliga medborgare vilka självmant anmält sitt intresse. I dagens läge återspeglar inte panelen till fullo invånarna i Lomma kommun helt representativt. Gruppens sammansättning är förvisso könsneutral med lika fördelning mellan kvinnor och män, dock utgör den åldersmässiga fördelningen representativa avvikelser. Av 45 delaktiga personer är den största delen 55 år och uppåt. Tätt efter följer en gruppering om 35 -54 år. Den absolut minsta andelen medlemmar utgörs av invånare mellan 25 och 34 år, och yngre vuxna saknas helt. Detta är en bild som inte helt överensstämmer med Lomma kommuns demografiska sammansättning (Kommunens statistikuppgifter 2005, Feuk 2006-05-15). I andra sammanhang kan detta icke fullt ut representativa deltagande utgöra ett demokratiskt problem. Denna åsikt delar jag dock inte med utgångspunkt i givet kriterium och den unika kontexten. Sagt är att kvalificerat berörd, medborgare med intresse, skall ha tillgång till panelen. I dagsläget får alla medborgare själva anmäla sig till deltagande i panelen och på så vis tillåter procedurerna också samtliga i demos att delta om detta är önskvärt. Politiker och tjänstemän framhåller dock att en representativitet är önskvärd för att fånga upp alla grupperingar i kommunen, men att en sådan representativitet bör uppkomma

som en frivillig effekt av att medborgarna lärt sig ansvar och engagemang. Demokrati är i kommunen sett som en process av lärande, där invånarna måste lära sig tänka som medborgare och känna medborgerlig delaktighet. Denna representativitet kan således först uppnås då de i dag delaktigas erfarenheter och förhoppningsvis nöjdhet av projektet återspeglas i att fler väljer att delta (Håkansson 2006-05-10, Feuk 2006-05-15, Lyberg 2006-05-17). Problemet är här de invånare som *vill*, men inte *kan* delta i panelen. Detta är en problematik vilken inte här kommer att uppmärksammas, då kriteriet endast tar sikte på lommapanelens möjliggörande för alla kvalificerade berörda att delta. Processen i panelen hindrar inte fysiskt begränsade och svagare grupper att delta, utan detta problem har främst en social och resursmässig förankring. Därmed ser jag möjliggörande i samma sammanhang som icke begränsande egenskaper i processen.

Rörande centrumplanerna för Lomma kommun och panelens sammanträde angående dessa ser bilden annorlunda ut. Dessa sammanträden har skett i form av fokusgrupper bestående av ett slumpvist och representativt urval av deltagare i panelen. Denna deltagarform motiveras av ansvariga tjänstemän och politiker som den mest givande samtalsformen för att så många som möjligt skall ges utrymme att uttrycka sig, lyssna, reflektera och argumentera (Feuk 2006-05-15). Detta urval kan inte enligt givna premisser tolkas som demokratiskt tillfredställande då delar av panelen, och således kvalificerat berörda i demos, inte får tillträde att delta. Förvisso nyanseras bilden genom den motivering som ges, då syftet är att främja deltagandeformen och det deliberativa samtalet för att få ut mer av dialogen medborgare, politiker och tjänstemän emellan. Med denna motivering i åtanke bör inte någon krass förkastelse av urvalsprocess eller deltagarform göras, dock bör denna ifrågasättas givet modellens omfattningskriterium.

Rörande problematiken i omfattningskriteriet bör också framhållas att ingen strukturerad möjlighet idag återfinns till diskussion för det kvalificerat berörda i det offentliga rummet. Om denna möjlighet fanns skulle urvalet till fokusgrupperna ha varit synnerligen mer legitimt utifrån detta kriteriums givna premisser. En sådan möjlighet till diskussion i det offentliga rummet skulle med enkelhet kunna uppföras genom ett forum för dialog på kommunens hemsida. Här skulle övriga lommapanel ges möjlighet till delaktighet rörande de diskussionsområden fokusgrupperna bearbetat på träffarna. På så sätt ges alla kvalificerat berörda en chans till inblick, deltagande och deliberativt samtal rörande givet problemområde.

5.2.2 Kriterium för uttryck av personliga föreställningar

Under Lommapanelens sammankomster upplevde jag som observatör mycket goda förutsättningar i gruppen för deltagarnas lika möjlighet att uttrycka sina personliga föreställningar och preferenser, samt att sätta frågor på dagordningen.

Utrymme lämnades i diskussionen till samtal om personliga värderingar, förklaringar och bakgrund, så att medborgarna på ett tillfredställande sätt fick

möjlighet att uttrycka ståndpunkt och preferenser rörande dessa områden. Ingen avbröts när deltagarna i fråga frångick det direkta diskussionsobjektet för att göra jämförelser till tidigare erfarenheter, värderingar och preferenser gällande andra områden. Argumenten och frågorna bereddes lika tid till diskussion och ingens preferenser, förklaringar eller personliga föreställningar blev mindre uppmärksammade än någon annans. Därmed bereddes alla deltagare också lika möjlighet till nya frågor på dagordningen vilka också delgavs jämlikt intresse. Detta styrktes ytterligare av den kontinuerliga noteringen av argument och åsikter oberoende avsändare.

5.2.3 Kriteriet om röstlighet

För att tillförsäkra deltagarna i panelen någon form av röstlighet under paneldebatten delgav inte själva proceduren vid sammanträdet någon direkt form för detta. Samtalet skötte sig själv, vilket dock lyckas förvånansvärt väl. Samtliga förslag och argument delgavs lika uppmärksamhet och överväganden i dialogen. För att styrka min personliga förståelse av sammanhanget kompletterades den kvalitativa observationen i detta kriterium av kvantitativa arbetsätt så som rösträkning –hur såg fördelningen ut rörande kön och ålder? Samt med tidtagning –hur länge talade och lyssnade deltagarna på varandra beroende på avsändare? Både tidsmässig fördelning samt ålder –och könsfördelning var överraskande väl spridet över gruppen och någon direkt kritik kan därför inte heller framföras rörande denna, trots dess oreglerade och icke tillförsäkrande form.

Problematiken med icke tillförsäkrad röstlighet i processen förbättrades dock på ett avsevärt sätt då panelens åsikter sammanställs. Alla åsikter, argument och diskussionsområden antecknas av notarier vid sammankomsten oavsett avsändare. Åsikter och argument sammanställdes och presenterades för deltagarna i slutet av sammankomsten för att säkerställa korrekthet och lämna möjlighet till ytterligare kommentarer. Dessa kommer sedermera användas vid presentation av panelens åsikter i kommande beslutsprocess. Genom att noteringarna sker för *alla* diskussioner och *alla* argument, samt att ingen individuell person står som avsändare för argumenten utan gruppen som helhet, säkerställs röstligheten för var deltagare i kommande beslutsprocess och överläggande av gruppen givna argumenten.

5.2.4 Kriteriet om upplyst förståelse och omprövningsmöjlighet

Innan sammankomsten rörande centrumplanerna i Lomma kommun utgick informationsfoldrar till deltagarna i panelen. Dessa foldrar innehöll lika information om projektets bakgrund, syfte och omfattning.

Vid sammankomsten inleddes mötet med information om projektet för att ytterligare säkerställa alla deltagares lika informationsförutsättningar för diskussion och förståelses av problemområdet. Information gavs även rörande

Lommapanelen, urvalet av fokusgrupper och motiveringar i övrigt till varför dialog med medborgarna är viktigt för beslutsprocessen.

Alla ovan nämnda informationskällor för att säkerställa en jämlik upplyst förståelse av dialogområdet måste ses som positiva och tillräckliga för sammanhanget då alla ges lika förutsättningar att förstå situationen och förbereda sig för kommande diskussion.

En deliberativ dialog skall även bringa deltagarna möjlighet att värdera och ompröva sina ståndpunkter genom överväganden och värdering av sakliga argument i diskussionen. Min uppfattning av sammanträdet med panelen var att fallet var sådant. Genom att alla fick förklara sig, motivera och argumentera för sin ståndpunkt beredde procedurerna var och en av deltagarna möjlighet att överväga, reflektera och värdera det som sades. I argumentationen framträdde många tydliga exempel där värderingar och ståndpunkter ändrades efter presentation av sakliga och bättre argument i de olika diskussionsfrågorna. Konkreta uttalanden framkom också från panelmedlemmar där det konstaterades att man kommit till mötet med en bestämd uppfattning om problemet, men genom diskussionen kommit att ompröva sina föreställningar i och med att bättre argument presenterats från övriga deltagare (Feuk 2006-05-15). Att alla i gruppen delgav varandra respekt och förståelse samt uttryckliga överväganden av olika argument kan sägas vara genomsyrande egenskaper för diskussionen.

5.2.5 Kriteriet om kontroll över dagordningen

Diskussionsledaren erhöll en passiv roll som fördelare av så kallade ”öppna frågor” till panelen. Dessa möjliggjorde för medborgarna att själva styra samtalet och frambringade en givande och icke ämnesreglerad dialog mellan medborgarna och med tjänstemännen vid mötet.

De öppna frågorna gav även goda möjligheter för medborgarna att själva sätta frågor och nya samtalsämnen på dagordningen. Dessa nya ämnen och frågor delgavs mycket tid och respekt i dialogen mellan tjänstemännen och medborgarna samt medborgarna emellan. Samtalet kan klassificeras som relativt fritt och en strukturell styrning återfanns inte i någon större utsträckning. Det som formade samtalet var främst de frågor och synpunkter som deltagarna själva frambringt angående centrumplanerna.

5.2.6 Omsättningskriteriet

Bland de tjänstemän och politiker vilka är i kontakt med panelens arbete, är samtliga av åsikten att en gedigen omsättning och återkoppling av medborgarnas åsikter är ett *mycket* viktigt inslag ur demokratisk synpunkt. Om medborgarna inte upplever någon återkoppling till vad de som kollektivt kommit fram till, finns inte heller något incitament till fortsatt deltagande och medborgerligt engagemang.

Därmed förloras syftet med demokratiprojektet som helhet (Feuk 2006-05-15, Håkansson 2005-05-10, Lyberg 2005-05-17, Backe 2006-05-16). Utan en tydlig återkoppling och omsättning av åsikterna i panelen blir sammankomsterna endast ett informationstillfälle med kombinerad attitydundersökning (Feuk 2006-05-15). Därmed faller ambitionen om deliberativ dialog för utvecklande av medborgaranda.

Kommunen ämnar lösa omsättningsproblematiken rörande centrumplanerna genom att dessa presenteras och systematiseras inom berörd tjänstemannagrupp. Den nya kunskapen skall på så vis processas och tydligt struktureras tidigt i beslutsprocessen så att så stort beaktande i så hög grad som möjligt kan uppnås. Åsikterna redovisas i första ledet för plangruppen i projektet, för att sedan presenteras för övriga involverade tjänstemän och politiker. Slutligen kommer ståndpunkterna också strukturerat på ett tydligt vis följa med för presentation i kommunstyrelsen och slutliga beslutsfattare. Målet är att dessa skall följa beslutsprocessen på ett så tydligt vis som möjligt och lämnas utrymme för diskussion och övervägande i beslutsprocessen. Samtliga tillfrågade menar att panelens åsikter betyder mycket i sammanhanget då kommunen är till för medborgarna och inte har något självförverkligande syfte (Håkansson 2006-05-10, Feuk 2006-05-15, Backe 2006-05-16, Lyberg 2006-05-17). En problematik i beslutsprocessen är dock att återspegla panelens åsikter utan förvanskning genom egna tolkningar av deras formuleringar. Detta är en problematik som uppmärksammas och därför används i sammanhanget icke expertkunnande tjänstemän som notarier för att återspegla samtalet med medborgarnas egna ord utan omskrivning i professionella termer (Feuk 2006-05-15).

I relation till omsättningen måste som tidigare nämnt en återkoppling mot medborgarna göras på ett tydligt sätt så att dessa upplever påverkningsmöjlighet i beslutsprocessen och därmed incitament till fortsatt deltagande. Här måste beslutsprocessen, överväganden, argumentation och motivering till olika beslut göras. På så vis kan medborgarna tydligt skåda vilka åsikter som verkställts eller inte och varför. Därmed tillåts medborgarna en tydlig återkoppling och bevis för att deras åsikter verkligen omsatts i beslutsprocessen. Detta kommer att göras genom en broschyr till medborgarna, via kommunens hemsida samt det offentliga samrådet (Feuk 2006-05-15). Dessa återkopplingskanaler är i dagsläget redo att användas, men förslag återfinns att återkoppling även bör göras via kommunens egen tidning (Lyberg 2006-05-17).

5.3 Övergripande bild av Lommapanelen –en optimal demokratisk process?

En optimal deliberativ –deltagardemokratisk process kräver som tidigare stipulerat att: *demos utgörs av kvalificerade berörda (kriterium 1), problemformuleringar, frågor och åsikter samtidigt omsätts i handling (kriterium 6), och om samtidigt medborgarnas förmåga till jämlikt deltagande, röstlighet, upplyst förståelse och kontroll över dagordningen (kriterium 2-5) möjliggörs.*

I relation till det fastställda förhållandet mellan kriterierna för en optimal demokratisk process, kan Lommapanelen inte sägas uppfylla dessa på ett tillräckligt vis. Min tolkning av kriterierna för en optimal demokratisk process och dess relation till verkligheten är att panelen uppfyller dessa i alla fall utom ett – *kriterium 1.*

Situationen i panelens demokratiska process kan inte till fullo tillmätas de egenskaper vilka kriterium ett kräver för processen, då en exkludering av kvalificerat berörda i demos sker i och med fokusgruppernas urval. Detta problem skulle som tidigare nämnt kunna undvikas genom övriga demos deltagande vid ett diskussionsforum i anslutning till panelens dialogområde.

Gällande övriga kriterier (2-6) synliggörs inga genomgripande svårigheter för den deliberativa –deltagardemokratiska processen och jag gör därmed bedömningen att dessa kan betraktas som optimala utifrån givna kriterier.

Detta goda resultat bör dock beaktas med viss eftertanke och försiktighet. Processen är i sig demokratisk tillräcklig i förhållande till kriterierna, men återfinns någon extern orsak som påverkat gruppen till en mer demokratiskt deltagandeprocess? Kunde jag som observatör möjligtvis påverkat gruppen? Min perception av situationen är att så *inte* är fallet. Denna övertygelse grundas i att i min roll som observatör var relativt neutral då deltagarna inte delgetts det precisa syftet med min närvaro. Dels grundas denna förståelse också i att jag inte närvarat vid alla sammankomster, men att deltagande tjänstemän ändå vittnar om samma deliberativa karaktär av mötets process (Feuk 2006-05-15).

Även om panelen inte uppfyller *alla* kriterier i relationen till varandra och därmed ingen optimal demokratisk process, bör panelens arrangemang förstås som positivt. Denna uppfyller fem kriterier av sex, vilket synliggör att man kommit en bra bit på väg mot en optimal demokratisk process.

Skall detta projekt då betraktas som tillräckligt om ändock inte optimalt? Var går gränsen mellan lyckat och misslyckat? Det finns anledning till skepsis mot alla som anser sig sitta inne med säkra svar på sådana frågor. I tillbörlig kritisk anda gäller det istället att lyfta fram en diskussion kring problematiken och de mer eller mindre outtalade jämförelser som ligger till grund för slutsatsen (Esaiaasson 2003: 159).

Att uppfylla fem av sex idealkriterier för en optimal demokratisk process är förvånansvärt goda resultat i förhållande till min förförståelse av problematiken, vilken inkluderade en uppfattning om deltagande demokratiprojekt som främst

informationskanaler utan deliberativa dialoginslag som får omsättning i beslutsfattandet.

I förhållande till demokratiprojektets mål och syfte bör panelens demokratiska process också betraktas som relativt god, då denna inkluderar samtliga värden och egenskaper i mål –och syftesbeskrivningen. Projektet Lommapanelen ska ses som ett led i att utveckla den medborgerliga samverkan i kommunen. Panelen ämnar stärka demokratin genom deltagande, dialog och det deliberativa samtalet, vilket kan generera fler och närmare kontaktytor mellan beslutsfattare och medborgare. Framhålls görs också betydelsen av att medborgarna genom deltagandet bereds en större förståelse för den kommunala verksamheten och de kommunalt involverade. Att panelens mål och syften tillgodoses på ett sådant sätt i processen bör medföra en syn på denna som demokratisk tillräcklig i förhållande till dessa, om än dock inte optimal i förhållande till det deliberativa –deltagardemokratiska idealet.

Tidigare har konstaterats att idealet främst bör betraktas som just ett ideal vilket verkligheten inte till fullo kan förväntas återspegla. Synliggörandet av projektets demokratiska process som på ett tillräckligt sätt möter upp mot fem av sex kriterium bör med detta i åtanke ändå tillmätas viss positiv respons också i förhållande till idealet.

6 Avslutande reflektioner och diskussion

Min förförståelse av det medborgerliga deltagandets problematik tog sig uttryck i en föreställning om de demokratiska procedurernas otillräcklighet. Jag var av uppfattningen att det medborgerliga deltagandet i Lommapanelen riskerade att främst fungera som informationskanal och mätninginstrument för attityder vilket lämnar medborgarna utanför dialog, åsiktsomsättning och inflytande i beslutsprocessen.

I förhållande till denna förförståelse bör studiens resultat betraktas som positivt ur ett demokratiskt perspektiv. Rörande analysverktygets kriterier ställda för en optimal demokratisk process möter studieobjektet på ett tillfredställande sätt upp mot fem av sex av dessa. Styrkan i processen återfinns i kriterium 2-6 medan kriterium ett, vilket berör inkludering i demos och de kvalificerat berörda, behöver viss bearbetning. Kriteriet är i sig inte att betrakta som utan demokratiskt positiva egenskaper, men i jämförelse med idealet för en optimal demokratisk process når det inte ända fram. Svagheten återfinns i fokusgruppernas urvalsprocess vilken lämnar delar av de kvalificerat berörda exkluderade från demos i sammanhanget. Detta problem kan dock kringgås om en möjlighet till argumentation, deliberativ diskussion och återkoppling rörande projektet kan etableras i det offentliga rummet för de kvalificerat berörda medborgarna. Förslagsvis kan detta lämpligen ske genom diskussionsforum via kommunens hemsida. Detta är också ett önskemål vilket till viss del återfinns i enkäterna rörande medborgarnas syn på en förbättrad demokrati i kommunen.

Sammanfattningsvis kan min perception av Lommapanelens demokratiska process summeras som positiv också utifrån givet demokratiideal och kommunens ställda mål för projektet. Om ändock panelens ordning för medborgerligt deltagande inte helt uppfyller kraven som optimal demokratisk process, är deliberativa och deltagardemokratiska värden genomsyrande för processen som helhet. Jag delar därmed Kommundemokratikommitténs åsikter i statens offentliga utredning, *"Att vara med på riktigt"*, där det talas om potentialen för medborgarpaneler att vara ett värdefullt inslag i den lokala demokratin (SOU 2001: 48: 367).

Min bild av medborgarpanelen i Lomma kommun skiljer sig gentemot den bild av inympade deltagarformer som bland annat Tom Nilsson talar om i sin avhandling *"Till vilken nytta"*. Han anser att flertalet av dessa deltagarformer främst fungerar som informationskanaler där medborgarnas makt över agendan och diskussionen är starkt begränsad. Detta leder enligt Nilsson till att medborgarna intar en passiv roll i samtalet med endast rätt att kommentera de planer som läggs fram (Nilsson 2005: 116). Detta är en bild av den demokratiska

processen vid medborgarpanelers sammankomst vilken jag inte återfinner i Lomma kommun. Kanske kan den differentierade bilden av medborgarpaneler som utmejslats i Lomma kommun vara beroende av den unika kontexten i kommunen. Alternativt rör det sig som metodologiska skillnader i studiernas utförande vilka avspeglar det resultat som uppnåts.

Vidare talar Nilsson om deltagandets effekter som begränsade i sin genomslagskraft i beslutsprocessen. Resultatet av internationella utvärderingar av medborgarpaneler visar att de *kan* ha positiv påverkan på opinionens kvalitet, men att effekten av det hela sällan blir särskilt stor (SOU 2001: 48: 363).

Vad de demokratiska effekterna av medborgarpanelen i Lomma kommun kommer att bli återstår att se. Panelen är idag en relativt nyetablerad deltagarform och de demokratiska effekterna kan därför i dagsläget inte säkerställas. Det är heller inte ambitionen med denna studie vilken ämnar synliggöra den demokratiska processen i demokratiprojektet.

Att analysera de demokratiska effekterna av Lommapanelen är dock ett viktigt instrument för att avgöra panelens demokratiserande förmåga och därav dess existensberättigande i kommunen. Denna analys torde dock vänta på sig tills tre nödvändiga dimensioner för en demokratisering kan analyseras –demokratisk process, institutionalisering och resultat. Litteraturen talar om att demokratisering avser demokratiska processer som institutionaliseras i en sammanslutning och producerar fysiska och/eller sociala resultat (Räftegård 1995: 9 ff). Därför måste också viss tid löpa från projektets start till utvärdering. Detta är dock ett viktigt och intressant framtida forskningsprojekt eftersom den demokratiska processen i Lommapanelen på flertalet punkter vänder sig mot den forskning vilken publicerats i den svenska litteraturen rörande medborgarpanelers processuella karaktär.

7 Referenser

Litteratur:

Agewall Lena & Klasson Torgny, 2000, ”*Demokrati i praktiken*”, Studentlitteratur, Lund

Barber Benjamin. 1984, ”*Strong Democracy – Participatory Democracy for a New Age*”, Berkley

Demokratirådets Rapport, 1995, ”*Demokrati som dialog*”, SNS Förlag, Stockholm

Esaiasson Peter m fl. 2003, ”*Metodpraktikan –konsten att studera samhälle, indnivid och marknad*”, Nordsteds Juridik AB, Stockholm

Gilljam Mikael, Jodal Ola, Cliffordson Oskar, 2004, ”*Demokratiutveckling i svenska kommuner del II*”, CEFOS Göteborgs Universitet, Göteborg

Gilljam Mikael, Jodal Ola, 2005, ”*Demokratiutvecklingen i svenska kommuner del III*”, CEFOS Göteborgs Universitet, Göteborg

Gilljam Mikael, Hermansson Jörgen, 2003, ”*Demokratins Mekanismer*”, Liber AB, Malmö

Gynnerstedt Kerstin, ”*Medborgarinflytande och lokal demokrati*” i Agewall Lena & Klasson Torgny, 2000, ”*Demokrati i praktiken*”, Studentlitteratur, Lund

Göransson Bengt, 2000, ”*Engagemang bättre än politiska lotterier*”, Dagens Nyheter Debatt 2000-03-04

Habermas Jürgen, 1997, ”*Between Facts and Norms*”, Cambridge Polity Press

Habermas Jürgen, 1997, ”*The Public Sphere*” I Contemporary Political Philosophy

Justitiedepartementet. 2004. ”*Mellan valen: Begrepp, frågor och idéer om medborgerligt deltagande i kommuner och landsting*”. Stockholm: Regeringskansliet.

Karlsson Ove, 1996, "Att utvärdera –mot vad?", HLS förlag, Institutionen för pedagogik Lärarhögskolan Stockholm, Stockholm

Lundquist Lennart, 1995, "Det vetenskapliga studiet av politik" Studentlitteratur, Lund.

Masman Erica, 2004, "Tidningsjournalistikens demokratiska roll", Statsvetenskapliga Institutionen Lunds Universitet, Lund

Miller Hugh T, Thomson Fred, 2003, "NPM and Bureaucracy versus Business Values and Bureaucracy", University Of Illinois, Sage Publication

Montin Stig, 2000, "Between Fragmentation and Co-ordination – the changing role of Local Government in Sweden", Taylor and Francis Ltd

Montin, Stig, 1999, "Demokratin i den Offentliga sektorn i förändring –Nya vägar till lokal demokrati" SOU 1999: 40, Stockholm: Elanders Gotab

Montin, Stig 1998 "Lokala demokratiexperiment". SOU 1998: 155. Stockholm: Fakta Info Direkt.

Nederveen Pieters Jan, 2001, "Participatory Democratization Reconceived", Haag, Elsevier Science Ltd

Nilsson Tom, 2005, "Till vilken nytta ?- om det lokala politiska deltagandets karaktär, komplexitet och konsekvenser", Statsvetenskapliga Institutionen, Lund

Nord Lars, 2001, "Vår tids ledare", Bjärnum och Carlssons bokförlag, Stockholm

Pettersson Henry, 1998, "Landstingsdemokrati –hantering av demokrativärden...", Högskolan i Örebro, Novemus

Premfors Rune, Sandqvist Jonas, Sanne Marika, 1994, "Demokrati i storstad – stadsdelsnämnderna i Stockholm", Stockholm, Carlsson Bokförlag

Premfors Rune & Roth Klas, 2004, "Deliberativ demokrati", Studentlitteratur, Lund

Rothstein Bo, 2003, "Sociala fällor och tillitens problem", SNS förlag, Kristianstad

Räftegård Curt, 1995, "Demokratisering –kriterier för analys av organiseringsförsök", Karlstad högskola, Karlstad

Strömbäck Jesper, 2004, ”*Den medialiserade demokratin*”, SNS Förlag, Kristianstad

Theodorsson Annika, ”*Deliberativt deltagande och dess effekter*” i Premfors Rune & Roth Klas, 2004, ”*Deliberativ demokrati*”, Studentlitteratur, Lund

Viklund Per, 2001, ”*Demokrati som organiseringsproblem*”, Umeå, Statsvetenskapliga institutionen, Umeå Universitet

Av kommunen utgivet material:

Sammanställning medborgarenkäter, Lomma Kommun, 2006-04-10

Övergripande Mål och riktlinjer, Lomma kommun, Fullmäktige, 2003-06-05

Sammanställning enkätundersökning –förtroendevaldas syn på demokratiutveckling i Lomma kommun, 2004-11-03

Projektbeskrivning Medborgarfokus, Kommunledningskontoret, 2004-09-27

Offentliga Utredningar:

SOU 2001: 48, ”*Att vara med på riktigt - demokratiutveckling i kommuner och landsting*”.

SOU 1999: 40, ”*Demokratin i den Offentliga sektorn i förändring –Nya vägar till lokal demokrati*”

SOU 1998: 155, ”*Lokala demokratiexperiment*”

SOU 2000: 1, ”*En uthållig demokrati*”

Proposition 2001/02:80 ”*Demokrati för det nya seklet*”

Internet:

Kommunförbundets hemsida: www.skl.se, 2006-04-27

Lomma kommuns hemsida: www.lomma.se, Statistik, struktur information, 2006-05-19

Personliga källor:

Tomas Håkansson 2006-05-10, Kommunstyrelsens ordförande (m)

Christine Feuk 2006-05-15, Demokratisamordnare Lomma kommun

Cecilia Backe 2006-05-16, Tjänsteman

Karin Lyberg 2006-05-17, Politiker/beslutsfattare (s)

(Kontaktuppgifter till respektive intervjuperson kan på förfrågan delgivas av författaren till uppsatsen.)

BILAGA 1.

Intervjufrågor

- Vad är din arbetsförfattning inom kommunen?
 - På vilket sätt kommer du i kontakt med projektet Medborgarfokus och Lommapanelen som en del av detta projekt?
 - Hur ser du på demokrati? Hur bör denna utformas på nationell respektive lokal nivå?
 - Hur bör medborgaren roll vara i den ideala demokratin?
 - Hur ser du på begreppen medborgare, brukare och sakägare?
 - På vilket sätt bör det medborgerliga deltagandet utformas i den ideala demokratin?
 - Hur ser du på det demokratiska läget i Lomma kommun idag?
 - Hur ser du på det demokratiska läget i kommunen i jämförelse med andra kommuner och i jämförelse med Lomma för 5 år sedan?
 - Vad anser du att ditt demokratiska ansvar vara jämte medborgarna?
 - Hur kan du utveckla din demokratiska roll på ett enligt dig optimalt sätt?
-
- På vilket sätt tror du att Lommapanelen kan stärka demokratin?
 - Vilka demokratiska risker anser du finnas med medborgarpaneler?
 - Vad ligger till grund för beslutet att använda en medborgarpanel som demokratistärkande medel i demokratiprojektet?
 - Vad ligger till grund för beslutet att använda denna specifika form av medborgerligt deltagande?
 - Har jämförelser gjorts med andra kommuner vilka använt sig av medborgarpaneler?
 - Har överväganden gjorts angående det demokratiska läget i den egna kommunen?
 - Vad bör panelens främsta syfte vara? Vad berättigar dess existens?
 - Hur ser du på föreställningen om nödvändighet av representativitet i panelen?

- Hur ser du på det frivilliga upplägget av medborgerligt deltagande i panelen på bekostnad av representativitet?
 - På vilket sätt arbetar ni i kommunen med Lommapanelens åsikter?
 - Hur arbetar ni för att uppnå röstlikhet bland panelmedlemmarna?
 - Hur ser du på det panelen säger? Hur mycket spelar panelen in i ditt personliga övervägande i beslutsprocessen?
 - På vilket sätt delges medborgarpanelen möjlighet till påverkan i beslutsprocessen?
 - När i beslutsprocessen tar kommunledning, beslutsfattare och tjänstemän del av panelens åsikter?
 - På vilket sätt får beslutsfattarna ta del av panelens åsikter och därefter delges möjlighet till reflektion, värdering och ställningstagande?
 - Kommer panelen att motsvara någon % röst i beslutsprocessen rörande det specifika dialogområdet? Om inte, varför?
 - På vilket sätt kommer medborgarna delges någon form av återkoppling av deras medverkan i beslutsprocessen?
-
- Hur ser du på att man rörande centrumplanerna i kommunen valt att arbeta med Lommapanelen i form av fokusgrupper?
 - Vad kan detta arbetssätt främja respektive begränsa?
 - Hur ser du på urvalet av deltagare i fokusgruppen? Hur bör ett urval gå till för att vara så demokratiskt som möjligt?
 - Hur arbetar ni för att resterande del av Lommapanelen skall ges möjlighet till deltagande i den specifika frågan?
 - På vilket sätt återfinns dialog i det offentliga rummet bland Paneldeltagarna rörande centrumplanerna?
 - Hur ser du på det faktum att alla i Lommapanelen inte delges möjlighet att delta i fokusgrupperna?
-
- Har du några övriga synpunkter du vill lyfta fram rörande Lommapanelen eller något annat vi samtalat om eller förbisett?